

teologije. Autor ističe: “Cjelokupna Bonaventurina teološka misao jest kristocentrična, zato i njegov teološki sustav započinje Kristovim otajstvom [...] tako da je njegov kristocentrizam usko povezan s teocentrizmom” (str. 312). Također donesen je Bonaventurin nauk o egzemplarizmu (str. 323–327), teoriji prosvjetljenja (str. 331–332), soteriologiji (str. 332–334), eshatologiji i teologiji povijesti (str. 360–365). Ističemo kako se autor oslanja i na poznato djelo Étiennea Gilsona *Filozofija u srednjem vijeku*, pogotovo zato što je Gilson jedan od najvećih ne samo povjesničara srednjega vijeka, nego i filozof koji je ponovno aktualizirao skolastičku teologiju i filozofiju njezinih najvećih i najvrjednijih predstavnika.

Možda najnepoznatije ime na našem govornom području ono je Petra Ivana Olivija. Autor knjige za njega kaže: “Olivi je svakako i danas jedan originalan i zanimljiv filozof 13. stoljeća. Iako nije sistematičan i jasan u svojim spisima kao Toma Akvinski, iako nije tako briljantan analitičar kao Ivan Duns Scot, Olivi je u isto vrijeme originalan i provokativan mislilac toga vremena” (str. 373). O životu i djelu Petra Ivana Olivija na jednom mjestu možemo pronaći samo u ovoj Pataftinoj knjizi. Vrijedno je istaknuti i englesku franjevačku školu sa svojim najistaknutijim predstavnicima: Rogerom Baconom, Robertom Grossetestom i Johnom Peckamom (str. 399–433), u kojoj leže početci eksperimentalne znanosti staroga kontinenta. O Baconu i Grossetestu također su održani znanstvene konferencije u sklopu niza *Franjevački velikani* u Zagrebu 2014. i 2016. godine. Zadnji dio knjige posvećen je franjevačkoj mistici 13. stoljeća, gdje ističemo mistiku Rajmunda Lulskog (str. 444–445).

Patafta je ovom knjigom doprinio ne samo hrvatskoj historiografiji, kako onoj nacionalnoj tako, i onoj crkvenoj,

nego također i teologiji i duhovnosti. U središtu teologije i duhovnosti stoji osoba Isusa Krista, objavitelja Boga trojstvene ljubavi, ili kristocentričnost teologije i duhovnosti, a to je bila karakteristika Franjevačkoga reda od svojega početka, što Patafta kontinuirano pokazuje kroz teološki nauk najistaknutijih franjevačkih teologa 13. stoljeća.

Tomislav Smiljanić

Vicko Kapitanović (ur.), *Župa Ogorje: Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća*. Split: Kulturni sabor Zagore, Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja, Župa sv. Jure mučenika, Ogorje, Župa sv. Franje Asiškog, Crivac i Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, 2017.

Vicko Kapitanović rođen je 12. lipnja 1944. godine u Ogorju. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, Franjevačku klasičnu gimnaziju pohađao je u Sinju i Zagrebu, a Filozofsko–teološki studij u Makarskoj. Mladu misu proslavio je u rodnom Ogorju 30. lipnja 1968. godine. Od 1969. do 1974. u Rimu je studirao crkvenu povijest. Bio je profesor na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju od 1972. do 1974. godine. U Rimu je od 1975. do 1977. radio na doktorskoj disertaciji koju je obranio 1977. godine. Od te godine do 1999. živio je u Makarskoj, gdje je bio profesor na Bogosloviji te rektor Bogoslovije. Od 1999. bio je profesor na KBF–u u Splitu, a gostujući profesor bio je na Filozofskom fakultetu u Splitu te Pedagoškoj akademiji u Mostaru. Vikar provincije bio je od 1988. do 1991., definator provincije od 1979. do 1982., te provincijski knjižničar i arhivar od 1982. do 2015. godine.

Pred Božić 2012. godine javio mi se fra Vicko i rekao da ga “njegov tentaju” da objavi zbornik o župi Ogorje. Odmah smo se dogovorili — krećemo s radom.

Nakon tri godine sve je bilo spremno, prikupljeni radovi, recenzirani, lektorirani i na kavi 3. lipnja 2015. fra Vicko mi je rekao da će zbornik biti objavljen u kolovozu ili rujnu te da je sve dogovoreno i spremno za promociju u Ogorju u listopadu te godine. Međutim, teška bolest ubrzo je uhvatila fra Vicka. Preminuo je 22. listopada 2015. godine.

Fra Vicko bio je član Kulturnoga sabora Zagore. Nakon njegova odlaska s ovoga svijeta članovi Kulturnoga sabora Zagore odlučili su objaviti zbornik o župi Ogorje te su izabrali članove uredništva. Fra Vickovi bliski suradnici Nedjeljko Marinov, predsjednik Kulturnoga sabora Zagore, i Mate Matas, predsjednik podružnice Kulturnoga sabora Zagore u Zagrebu, imenovani su izvršnim urednicima. Uz pomoć Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja i Franjevačkoga samostana Trstenik, kao i fra Vickovih kolega profesora, izvršni urednici uspjeli su doći do rukopisa i priloga koji su bili pripremljeni i elektronički pohranjeni. Koncem 2017. publiciran je zbornik Župa Ogorje: Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća.

Nakon *Predgovora* slijede *Uvodne napomene i terminološke odrednice*, u kojima uredništvo piše o imenici *ogorje*, koja označava kraj između gora, kraj oko gore, kraj u gori. Ogorje je ime stare katoličke župe, a označava Ogorje Donje i Ogorje Gornje. U mletačkim katastrima 1709. i 1711. koristilo se je ime Podgorje. Dvostoljetno postojanje župe Ogorje počelo se primjenjivati i kao regionim obuhvaćajući sva naselja koja su bila u sastavu župe. Ogorje obuhvaća prostor sjeverno od Moseća i južno od Svilaje, od Kljaka na zapadu do Zelova i Postinja na istoku. Stanovnici toga kraja nazivaju se Ogorani ili Ogoranci.

Zbornik je podijeljen u pet tematskih blokova. Prvi blok naslovljen je *Prirodoslovne posebnosti prostora*, a počinje radom *Geološke karakteristike šireg*

područja Ogorja (250 milijuna godina povijesti zapisane u stijinama). Autori J. Sremac, Karmen F. Firi i M. Vudrag u radu pišu o povijesti zemlje, geološkoj građi Hrvatske, geološkoj građi Ogorja i okolice. Mate Matas u članku *Vrba — Ogorska rika* navodi da je izvorište rijeke Vrbe južno od Plazine glavice, a neki smatraju da je Plazino vrilo izvor rijeke Vrbe. Autor nadalje piše i o drugim ogorskim vrelima. Članak *Način korištenja zemljišta i njegov utjecaj na razvoj erozijskih procesa na području Ogorja* potpisuju V. Topić, A. Durbešić, L. Butorac, B. Fuerst Bjeliš i G. Jelić. A. Durbešić i B. Fuerst Bjeliš autori su članka *Utjecaj promjene pejzaža na rizik od požara*. Slijedi esej *Svilaja u sjećanjima jednog biologa* R. Kranjčeva. V. Golubić autor je rada *Vrste orhideja roda Ophrys (Orchidacea Monocotyledones) svilajskog i mosečkog prostora*. Slijede radovi *Prilog poznavanju faune člankonožaca (arthroproda) Ogorske Svilaje* A. Delića, I. Mihoci i M. Kučinića te *Istraženost faune kornjaša na Svilaji* autora L. Šerić Jelaska i B. Kokana.

Povijesni tragovi i promjene naslov je drugoga bloka radova. A. Buljević u radu *Antički nalazi između Svilaje i Moseća* piše o 12 antičkih nalaza koji se čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu “a potječu iz Ogorja, Zlopolja, Vrbe, Crivca i Bračevića, dakle, iz kraja u blizini rimske ceste via Gabiniana” (str. 189). S. Bilić-Dujmušić u članku *Opsada Andertija — gušenje posljednje iskre slobode* piše o zapovjedniku rimske vojske Tiberiju, koji je krenuo ugušiti ustanak koji je predvodio Baton iz ilirskoga plemena Dezijata. Baton se sa svojom vojskom sklonio u tvrđavu Andertij i uspijevao oduprijeti se rimskoj vojsci. Međutim, vojskovođa Marko Emilije Lepid izvršio je proboj i deblokirao Tiberija. Autor odbacuje tvrdnje da se tvrđava Andertij nalazila na Čukovoj gredi te smatra da se potencijalno tvrđava nalazila na

Gradini iznad Postinja na koti 536 iznad Muća Donjega. O srednjovjekovnom Brečevu piše A. Birin, ističući da je tvrđava Brečevo jedna od znamenitijih tvrđava u Zagori, a u pisanim vrelima spominje se u 14. stoljeću. *Kako su Rajkovići (Rajčiči) iz Ogorja dospjeli u Ilirsku heraldiku?* članak je S. Čosića, koji piše o srednjovjekovnoj bosanskoj vlasteli navodeći da su trebinjsko-humski Rajkovići identificirani kao *Raikovich de Ogorie sub monte Svilaj* čime se potvrđuje postojanje ogorskoga kneževskoga roda Rajkovića/Rajčiča, o kojem svjedoče izvori iz 18. stoljeća. *Ogorski i Zagorski svadbeni običaji u XVIII. stoljeću (prema iskazu Andrije Balajića i zapisima Marka Perojevića)* rad je V. Kapitanovića u kojem autor piše o nekim ogorskim i zagorskim svadbenim običajima “koje je u 18. st. zabilježio kancelar trogirskoga biskupa Marko Perojević prema pričanju ogorskoga župnika fra Andrije Balajića” (str. 241). Svadbeni običaji puni su predaja koje sežu u davna vremena, navodi Kapitanović. *Ogorski kraj u vrijeme prve austrijske i francuske uprave* također je rad V. Kapitanovića, a u tom radu riječ je o životu i društvenom ustrojstvu stanovništva, prisilama pod geslom slobode, prvim nemirima, otporu protiv desetine i novačenju u Ogorju. Autor ističe: “Proces međusobnog udaljavanja sela od sela bio je neizbježan i štetan za čitavi kraj koji je s vremenom gubio svoj povijesni identitet i važnost” (str. 297). Nadalje, M. Matas i N. Marinov pišu o mletačkim i austrijskim zemljišnicima koji su važni izvori podataka o ogorskom kraju u 18. i 19. stoljeću. Slijedi rad M. Matasa *Nekadašnjim putovima prema Svilajskim pašnjacima*. Svoja prisjećanja na učiteljvanje u Ogorju i Milešini pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća navodi Š. Milevčić, koji je krajem kolovoza 1952. godine dekretom postavljen za učitelja u Milešini. U rujnu 1952. otišao je u

Ogorje Gornje, gdje je postojala školska zgrada, ali nije bilo učitelja. Prvo je napravio popis učenika od 1. do 4. razreda, kojih je bilo 150. M. Šundov i J. Šerić autori su priloga *Branitelji i područje između Svilaje i Moseća u Domovinskom ratu*, u kojem navode da se sudjelovanje mjesnoga stanovništva u Domovinskom ratu može podijeliti u tri faze. Prva faza obuhvaća djelovanje u pripremama i obrani na pravcu Muć–Drniš te prihvatnu postrojbu HV–a i MUP–a RH 1991. godine. Druga faza predstavlja aktivnosti u obrani dostignute crte obrane 1992.–1995., a treća su faza pripreme i sudjelovanje u završnim oslobodilačkim akcijama. V. Kapitanović u članku *Poginuli i nestali između Svilaje i Moseća u vrijeme i nakon II. svjetskog rata* pozivajući se na knjigu P. Malbaše navodi popis žrtava s kraćim podacima: 33 iz Malešine, 32 iz Ogorja Donjega, 54 iz Ogorja Gornjega, 57 iz Pribuda, 31 iz Radunića, ukupno 304 žrtve bez Crivca, Postinja Donjega i Ramljana, koje Malbaša ne navodi. V. Kapitanović istražio je i naveo žrtve: 63 iz Crivca, 45 iz Postinja Donjega te 42 iz Ramljana. Dakle, u ogorskom kraju 454 su žrtve u vrijeme i nakon Drugoga svjetskoga rata. U Domovinskom ratu 26 je smrtno stradalih hrvatskih branitelja iz ogorskoga kraja.

Treći blok radova *Suvremena stanja i promjene* počinje radom N. Marinova *Demografska obilježja podsvilajsko-zamosečkog kraja u Općini Muć*. U tom radu autor piše o naseljskoj strukturi, navodeći kretanje broja stanovnika po naseljima i ukupnoga stanovništva Općine Muć 1910.–1953. te od 1953. do 2011. Autor piše i o biološkom sastavu stanovništva, socio–ekonomskim značajkama te navodi prijedlog mjera s ciljem demografskoga oporavka. *Mogućnosti kreiranja turističke marke zaobalne destinacije Svilaja–Moseć* N. Šerić, M. Jerković i K. Bučić autori su članka

u kojem pišu o preduvjetima kreiranja i perspektivama zaobalne destinacije.

U četvrtom bloku radovi su o tradicijskoj kulturi ogorskoga kraja. Z. Živković piše o tradicijskom graditeljstvu u Ogorju. Kamenom su se zidale i pokrivala kuće, a autor s pravom piše da je to graditeljstvo imalo sva obilježja ekološkoga graditeljstva. U prilogu *Suvremena etnografija usmenih lirskih pjesama u Ogorju i okolici* M. Dragić piše o usmenim ljubavnim pjesmama, naricaljkama te ojkavici. U tom radu uvršteni su primjeri ojkavice koje je V. Kapitanović zapisivao i dao ih autoru. S. Marjanić i Z. Jembrih autorice su članka *Ogorje — mačkare, postanje drugim*. Članak je podijeljen na dva dijela. Prvi dio naslovljen je *Postajanje — Drugim: fragmenti mačkara Dalmatinske zagore*, a potpisuje ga S. Marjanić. Drugi dio *Mačkare — ogorske i mučke, nekad i danas potpisuje Z. Jembrih. Igre i zabave* naslov je članka N. Batur, koja piše o dječjim igrama te djevojačkim i momačkim zabavama. Slijede priloge *Oko Ogorja* Z. Jembrih, *Zašto sahnju orasi pod Svilajom?* V. Borkovića, *Svilaja, od straha do prosvjetljenja* L. Đogaša. *Zavičajna udruga podsvilajskih sela i kulturno umjetnička društva* rad je A. Šundov, A. Kapetanović i J. Dadića, koji pišu o kulturno-umjetničkim društvima Svilaja Svi Sveti u Bračevićima i Komaštre u Ogorju. M. Kapitanović, V. Dadić i M. Smolčić autori su rada *Zdravstvene prilike u podsvilajskim selima Dalmatinske zagore od Prvog svjetskog do Domovinskog rata*. Autori u radu pišu o epidemiološko-socijalnoj prilici na selu, najugroženijoj skupini stanovništva, tradicionalnoj i modernoj medicini, najvećim zagovornicima, nositeljima i prosvjetiteljima moderne medicine na selu, najčešćim bolestima i narodnoj medicini, začetcima moderne medicine u Muću i Ogorju, uvođenju parenteralne terapije u podsvilajska sela te specifičnostima i poteškoćama

rada medicinskih djelatnika u malim sredinama.

Tragovima vjere od Silvana do Krista peti je tematski blok zbornika koji počinje radom N. Cambija *Štovanje Silvana na području između Svilaje i Moseća*. Autor navodi da je religija Silvana posebno bila razvijena kod Ilira u srednjodalmatinskoj regiji, a središte kulta bila je Salona, koja je već od 3. st. pr. Krista bila delmatska luka. Područje između Svilaje i Moseća može se smatrati *par excellence* teritorijem u kojem su živjeli Delmati, piše Cambi. U Ramljanima, kao i u Vrbi kod Muća, nađeni su natpisi s imenom Silvana. D. Alaupović Gjeldum piše o pučkim vjerovanjima između Svilaje i Moseća navodeći primjere o urocima te priču o bračnom paru koji nije mogao imati djece pa je žena otišla kod neke vidovnjakinje u Bosnu, koja joj je rekla da ju je urekla neka žena dok su joj svatovi bili. Ta priča se i danas pripovijeda u ogorskom kraju. Autorica piše i o vješticama, morama, crnom pijetlu. Drevno je ogorsko vjerovanje da za rano umrlim krštenim djetetom ne treba plakati jer će roditelji imati svoga rajnika — anđela na nebu. *Katoličke župe i župnici (franjevci) vjekovni čuvari i promicatelji vjere u Boga i čovjeka i nacionalnog ponosa* rad je S. Bešlića i B. Gulića. Autori u radu navode da se Župa sv. Jure u Ogorju starošću i prostornošću ističe u dalmatinskom zaobalju i sljednica je starohrvatske župe Zmina, koja je prema odluci crkvenoga sabora 1185. godine bila u sastavu Splitske nadbiskupije. Osmanlije su 1537. okupirali Klis te 1538. Neorić, osvojivši tako područje nekadašnje Župe Zmine. Nakon poraza Osmanlija pod Bečom 1683. godine uslijedila su oslobađanja hrvatskih krajeva, a u Bosni i Hercegovini uslijedile su osmanske odmazde. Tada su franjevci sa svojim pukom bili prisiljeni na egzodus iz Bosne i Hercegovine. Oko 5.000 žitelja iz Rame sa svojim fra-

njevcima nastanilo se 1687. u sinjskom i okolnim područjima. Tada su stvorene prilike za osnivanjem novih župa na području nekadašnje velike župe Zmine. Tada je osnovana i Župa sv. Jure u Ogorju. U Zlopolju je 1882. godine osnovana Župa Svih svetih. U istom radu riječ je i o nebeskim zaštitnicima župa Ogorje, Zlopolje i Crivac–Postinje–Ramljani: sv. Juri (Jurju), Svim svetim i sv. Frani (Franji) Asiškom. Potom je popis župnika u navedenim župama. *Tradicijske katoličke molitve u Ogorju i okolici* rad je M. Dragića koji navodi i interpretira četrdesetak suvremenih zapisa molitvi iz Ogorja i okolice. *Vjernički život i načini komuniciranja vjere* članak je S. Rađa, koja piše o vjerničkom životu danas ističući: “Čovjekov život i vjera se isprepleću te međusobno nadopunjuju. Ljudski život pronalazi smisao življenja i postojanja u vjeri” (str. 692). Paradigmatske su autoričine riječi: “Jer vjera je dar i sredstvo koje nam je ponudeno kako bismo životne brige i probleme prihvaćali s nadom prema konačnoj pobjedi! Stoga je važno njegovati, hraniti i razvijati vjeru, tako da ona svakodnevno raste, a rast će kroz izmjenu iskustva vjere” (str. 694). Autorica nadalje ističe važnost suvremenih elektroničkih medija koji Crkvi pružaju nove mogućnosti evangelizacije. O vjerničkim udrugama i njihovoj ulozi u razvoju religioznoga života piše I. Jurić. Autor u članku piše o bratovštinama i njihovim ulogama u

razvoju religioznoga života, Franjevačkom svjetovnom redu, a posebnu pozornost posvećuje udrugama vjernika u župama sv. Jurja, Svih svetih i sv. Frane. *Smrt u ogorskom kraju: običaji, vjerovanja i predaje* članak je M. Katića i V. Milanović Radić. Autori u radu pišu o smrti i antropologiji smrti te o posmrtnim običajima Ogorja: umiranju, obavijesti, kapsilu (sanduku), pripremi tijela za ukop, čuvanju pokojnika, žalovanju, pogrebnoj povorci, počivaljci, pogrebu, žalosti, crnini i udovištu, misi zadušnici i godišnjici smrti, sedminama, Svim svetim i Dušnom danu, sprovodu u današnje vrijeme te predajama i vjerovanjima povezanim sa smrću.

Zbornik završava nekrolozima fra Vicku Kapitanoviću (1944.–2015.) i Mati Zekanu (1948.–2015.)

Trideset devet priloga raznovrsnih tema čine dragocjenim zbornik radova Župa Ogorje: Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća. Radovi u zborniku važan su doprinos geografiji, biologiji, povijesti, filologiji, arheologiji, etnologiji, antropologiji. Bitni su i doprinosi demografiji, gospodarstvu, posebice turizmu. Stoga je ovaj zbornik radova dobro došao znanstvenicima, učenicima i studentima. Zbornik je dragocjen svima onima koji su se iz Ogorja raselili po Lijepoj Našoj i svijetu kao i onima koji su ostali na pradjedovskim ognjištima.

Marko Dragić